

Sylabus ke kurzu

ÚVOD DO RELIGIONISTIKY (RLA01)

(Podzim 2011)

Vyučující: Mgr. Aleš Chalupa, Ph.D.

Kontakt: chalupa@mail.muni.cz

Konzultační hodiny vyučujícího: Středa 15:50-17:20, pracovna J508, Ústav religionistiky FF MU (budova J, 5. patro)

Výuka: Út 14:10-15:45, učebna D21

Anotace

Cílem kurzu je seznámit posluchače se základními problémy, terminologií, předmětem a metodami religionistiky. Nastihuje též postavení tohoto oboru v kontextu dalších příbuzných nauk, zejména filozofie a teologie. Zvláštní pozornost je věnována vnitřní systematizaci religionistiky, a to jak v historickém ohlednutí, tak v současnosti. Kurz podává přehled o historické, srovnávací, fenomenologické a hermeneutické religionistice, sociologii, antropologii a psychologii náboženství a nových naturalistických přístupech ve studiu náboženství (sociobiologie a kognitivní religionistika).

Osnova kurzu

Součástí domácí přípravy na přednášky je rovněž četba tematicky vhodných zadaných textů. Jejich prostudování je povinné a tyto texty a jejich obsahy budou tématem testu a ústní zkoušky.

0. Hodina v orientačním týdnu (20. 9. 2011) se z důvodu účasti vyučujícího na zahraniční konferenci nekoná.

1. Informační hodina (27. 9. 2011)

Základní informační hodina pro studenty prvního ročníku a základní informace k předmětu Úvod do religionistiky, organizační pokyny.

2. Kultura vědecké práce a formální náležitosti vědeckého textu (4. 10. 2011)

Četba:

- Stručný citační manuál bude k dispozici ve studijních materiálech.

3. Religionistika jako věda (11. 10. 2011)

Četba:

- Václav Soukup, *Dějiny antropologie*, Praha: Carolinum 2004, 273-295 (text jako takový se netýká religionistiky, poskytuje však dobrý úvod do problematiky sociálně-vědného bádání a také otevírá velké množství témat, které budou zmíněny během dalších přednášek).

4. Pojem náboženství (18. 10. 2011)

Četba:

- Jacques Waardenburg, *Bohové zblízka: Systematický úvod do religionistiky*, Brno: Masarykova univerzita - Georgetown 1997, 10-15.
- Martin Fárek, „Hinduismus - reálné náboženství, nebo konstrukt koloniální vědy?“, *Religio* 14/2, 2006, 227-242.

5. Základní religionistické pojmy (25. 10. 2011)

Četba:

- James George Frazer, *Zlatá ratolest*, Praha: Mladá fronta 1994, 18-58.

6. Mýtus a rituál (1. 11. 2011)

Četba:

- Mircea Eliade, *Mýtus o věčném návratu*, Praha: Oikúmené 1993, 21-24, 29-37.
- Mircea Eliade, *Posvátné a profánní*, Praha: Česká křesťanská akademie 1994, 49-80 = tentýž, *Posvátné a profánní*, Praha: Oikúmené 2006, 48-76.

7. Historická a srovnávací religionistika (8. 11. 2011)

Četba:

- William E. Paden, *Bádání o posvátnu: Náboženství ve spektru interpretací*, Brno: Masarykova univerzita 2002, 81-99.

8. Fenomenologie a hermeneutika náboženství (15. 11. 2011)

Četba:

- Rudolf Otto, *Posvátno: Iracionalita v ideji božství a její poměr k racionalitě*, Praha: Vyšehrad 1998, 20-40.

9. Sociologie a psychologie náboženství (22. 11. 2011)

Četba:

- William E. Paden, *Bádání o posvátnu: Náboženství ve spektru interpretací*, Brno: Masarykova univerzita 2002, 43-80.

10. Antropologie a sociobiologie náboženství (29. 11. 2011)

Četba:

- Václav Soukup, *Dějiny antropologie*, Praha: Carolinum 2004, 108-113, 273-295.

!!! TERMÍN PRO ODEVZDÁNÍ SEMINÁRNÍCH PRACÍ !!!

2. 12. 2011 (12:00 SEČ)

12. Kognitivní religionistika (6. 12. 2011)

Četba:

- Harvey Whitehouse, „Teorie dvou modů náboženskosti“, *Religio* 17/2, 2009, 209-230.

13. Test (13. 12. 2011)

Požadavky k průběhu kurzu

Seminární práce

V seminární práci bude srovnáván přístup k náboženství u tří následujících autorů:

1. Clifford Geertz, „Náboženství jako kulturní systém“, in: Clifford Geertz, *Interpretace kultur: vybrané eseje*, Praha: Sociologické nakladatelství 2000, 103-145 = tentýž, „Náboženství jako kulturní systém“, in: Dušan Lužný (ed.), *Řád a moc: vybrané texty ze sociologie náboženství*, Brno: Masarykova univerzita 2005, 123-158.
2. Émile Durkheim, *Elementární formy náboženského života: Systém totemismu v Austrálii*, Praha: Oikúmené 2002, 31-56 = tentýž, „Definice náboženských jevů a náboženství“, in: Dušan Lužný (ed.), *Řád a moc: vybrané texty ze sociologie náboženství*, Brno: Masarykova univerzita 2005, 99-121.

3. **Mircea Eliade**, *Posvátné a profánní*, Praha: Křesťanská akademie 1994, 9-47 = tentýž, *Posvátné a profánní*, Praha: Oikúmené 2006, 11-47.

Rozsah práce je 10 normovaných stran (tj. 16 000-20 000 znaků včetně mezer, písmo Times New Roman 12, řádkování 1,5, ve formátu doc., rtf. (výjimečně docx. nebo odt.). Seminární práce musí být opatřena seznamem použité literatury a průběžným poznámkovým aparátem, který bude odpovídat systému užívanému časopisem *Religio* nebo *Sacra*. V případě závažných (formálních i obsahových) nedostatků bude text vrácen k přepracování. Hodnocení seminární práce bude zpřístupněno prostřednictvím e-learningové platformy ELF (kurz Úvod do religionistiky 2011).

Studenti odevzdávají své seminární práce v termínu od **28. listopadu 2011 do 2. prosince 2011, 12:00 SEČ**, a to jak v elektronické podobě prostřednictvím e-learningové platformy ELF (<http://elf.phil.muni.cz/elf/>), kurz Úvod do religionistiky 2011), tak rovněž v elektronické podobě do složky Seminární práce ve studijních materiálech ke kurzu v informačním systému MU. V případě nedodržení termínu pro včasné odevzdání seminární práce je student hodnocen známkou F a nemá nárok na další opravné termíny (v souladu s článkem 16 a odstavcem 9 platného studijního a zkušebního řádu MU). V případě, že odevzdaná práce hrubým způsobem nevyhovuje požadovaným kritériím (příliš malý nebo naopak značně překročený rozsah, velké množství pravopisných chyb, nedodržení tématu atd.), práce je hodnocena stupněm F a je vrácena k přepracování (student tímto přichází o jeden zkušební termín). Práce s drobnými formálními a věcnými nedostatky je vrácena k přepracování, ale bez jakékoli sankce.

Test ze znalosti religionistických pojmů

Jeho úspěšné absolvování je první částí zkoušky. Nultý termín testu se bude konat v zápočtovém týdnu, tedy v posledním týdnu řádné výuky (v případě neúspěchu není student nijak hodnocen), další termíny vždy ráno v den, kdy bude vypsán termín ústní zkoušky. V případě neúspěchu při testu (vyjma nultého termínu v zápočtovém týdnu) je student hodnocen stupněm F a není připuštěn k řádnému (případně opravnému nebo druhému opravnému) zkušebnímu termínu ústní zkoušky.

Podmínky ukončení kurzu

Kolokvium (kredit C - studenti z jiných oborů než religionistika)

- Úspěšné absolvování testu ze znalosti religionistických pojmů.
- Včasné odevzdání a přijetí seminární práce (Informační systém MU - Poznámkový blok učitele - Seminární práce)

Zkouška (kredit A - studenti religionistiky)

Vstupní předpoklady:

- Včasné odevzdání seminární práce a její přijetí vyučujícím (Informační systém MU - Poznámkový blok učitele - Seminární práce).

Ke zkoušce může přistoupit pouze student, který včas odevzdal seminární práci, a ta byla přijata vyučujícím. Vlastní zkouška se skládá z testu ze znalostí religionistických pojmů a z ústní zkoušky, která má komisi podobu. Komise je složená z vyučujícího předmětu a jednoho z doktorandů Ústavu religionistiky. Zahrnuje:

- Rozpravu nad seminární prací.
- Ověření znalostí v rozsahu daném *Tematickými okruhy ke zkoušce* (viz níže).

!!! Důležité upozornění: předmětem zkoušky mohou být rovněž texty probírané v rámci Prosemináře k Úvodu do religionistiky (RLB 301)!!!

Studijní literatura

Povinná studijní literatura (součástí povinné studijní literatury jsou rovněž texty, které jsou čteny v rámci kurzu Proseminář k Úvodu do religionistiky):

Celé monografie:

- Horyna, Břetislav, *Úvod do religionistiky*, (Rubikon 2), Praha: Oikúmené 1994.
- Paden, William E., *Bádání o posvátnu: Náboženství ve spektru interpretací*, (Religionistika 11), Brno: Masarykova univerzita 2002.
- Waardenburg, Jacques, *Bohové zblízka: Systematický úvod do religionistiky*, (Religionistika 2), Brno: Masarykova univerzita - Georgetown 1997.

Části knih, sborníků nebo články z odborných časopisů:

- Durkheim, Émile, *Elementární formy náboženského života: Systém totemismu v Austrálii*, Praha: Oikúmené 2002, 31-56 = tentýž, „Definice náboženských jevů a náboženství“, in: Dušan Lužný (ed.), *Řád a moc: vybrané texty ze sociologie náboženství*, Brno: Masarykova univerzita 2005, 99-121.
- Eliade, Mircea, *Mýtus o věčném návratu*, Praha: Oikúmené 1993, 21-24, 29-37.
- Eliade, Mircea *Posvátné a profánní*, Praha: Česká křesťanská akademie 1994, 9-47, 49-80.
- Fárek, Martin, „Hinduismus - reálné náboženství, nebo konstrukt koloniální vědy?“, *Religio* 14/2, 2006, 227-242.
- James George Frazer, *Zlatá ratolest*, Praha: Mladá fronta 1994, 18-58.
- Geertz, Clifford, „Náboženství jako kulturní systém“, in: Clifford Geertz, *Interpretace kultur: Vybrané eseje*, Praha: Sociologické nakladatelství 2000, 103-145 = tentýž, „Náboženství jako kulturní systém“, in: Dušan Lužný (ed.), *Řád a moc: vybrané texty ze sociologie náboženství*, Brno: Masa-

rykova univerzita 2005, 123-158.

- Otto, Rudolf, *Posvátno: Iracionalita v ideji božství a její poměr k racionalitě*, Praha: Vyšehrad 1998, 20-40.
- Václav Soukup, *Dějiny antropologie*, Praha: Carolinum 2004, 108-113, 273-295.
- Václavík, David, „Nová náboženská hnutí v perspektivě historicko-genealogických klasifikací“, *Religio* 11/2, 2003, 241-259.
- Harvey Whitehouse, „Teorie dvou modů náboženskosti“, *Religio* 17/2, 2009, 209-230.

Doporučená studijní literatura:

- Braun, Willi - Russell McCutcheon (eds.), *Guide to the Study of Religion*, London: Cassell 2000.
- Fay, Brian, *Současná filozofie sociálních věd*, Praha: Sociologické nakladatelství 2002.
- Heller, Jan - Milan Mrázek, *Nástin religionistiky: Uvedení do vědy o náboženstvích*, Praha: ÚCN - Kalich 1988, ²2004.
- Horyna, Břetislav - Helena Pavlincová, „Nástin dějin religionistiky“, in: Břetislav Horyna - Helena Pavlincová, *Dějiny religionistiky: Antologie*, Olomouc: Nakladatelství Olomouc 2001, 7-76.
- Kippenberg, Hans G. - von Stuckrad, Kocku, *Einführung in die Religionswissenschaft*, München: C. H. Beck 2003.
- McCutcheon, Russell T., *Studying Religion: An Introduction*, London: Equinox Press 2007.
- Štampach, Ivan, *Přehled religionistiky*, Praha: Portál 2008 (před četbou nicméně doporučuji přečíst si rovněž recenzi na tuto knihu: Jan Blaško, „Co je to vlastně religionistika? Aneb co Štampachův *Přehled* přehlíží“, *Sacra* 6/2, 2008, 120-126).
- Taylor, Mark C. (ed.), *Critical Terms for Religious Studies*, Chicago - London: University of Chicago Press 1998.

Tematické okruhy ke zkoušce

RELIGIONISTIKA JAKO VĚDA

Vymezení vědy a klasifikace věd

- předmět a metoda, falzifikace a verifikace, relativita a objektivita
- přírodní, společenské a humanitní vědy

Postavení religionistiky v systému věd

- religionistika jako antropologická disciplína
- religionistika a filozofie (filozofie náboženství)
- religionistika a teologie (teologie náboženství)

PŘEDMĚT RELIGIONISTIKY

Pojem náboženství

- obecná výstavba definice (definiendum, definiens, genus proximum, differentia specifica)
- substanční definice náboženství (R. Otto, É. Durkheim)
- funkcionální definice náboženství (J. M. Yinger)
- symbolické definice náboženství (C. Geertz)

Typologie náboženství

- obecná výstavba typologie (ideální typ)
- obecné typologie náboženství
- příklady dílčích religionistických typologií

Hlavní pojmy obecné religionistiky

- totemismus, magie
- typologie nadlidských bytostí (héroové, démoni, bohové atd.)
- mýtus
- rituál

METODY RELIGIONISTIKY

Historická religionistika

- principy historické metody a její použití v religionistice
- problém obecných dějin náboženství
- teorie o původu a vzniku náboženství

Srovnávací religionistika

- principy komparativní metody a její použití v religionistice
- hodnotící a vědecké komparace náboženství
- problém etnocentrismu

Fenomenologie náboženství

- deskriptivní fenomenologie náboženství (P. D. Chantepie de la Saussaye)
- filozofická fenomenologie (E. Husserl) a její vliv na fenomenologii náboženství
- klasická fenomenologie náboženství (G. van der Leeuw)

Hermeneutická religionistika

- hermeneutika v historii a filozofii a její uplatnění v religionistice
- totální hermeneutika (M. Eliade)
- aplikovaná hermeneutika (J. Waardenburg)

Kontextuální religionistika

- sociologie náboženství (K. Marx, É. Durkheim, M. Weber)
- psychologie náboženství (S. Freud, C. G. Jung)
- antropologie náboženství (E. B. Tylor, J. G. Frazer, C. Lévi-Strauss, C. Geertz)
- sociobiologie náboženství
- geografie náboženství
- kognitivní religionistika

DĚJINY RELIGIONISTIKY

Světová religionistika

- rámcový přehled dějin světové religionistiky
- mezinárodní religionistické organizace
- mezinárodní religionistická periodika

Česká religionistika

- rámcový přehled dějin české religionistiky
- hlavní religionistická pracoviště v ČR
- česká odborná periodika o náboženství